

Mnogo što šta se ponovilo iz drugog svjetskog rata. Opet su počele stizati prijetnje iz Skipovca, opet su četnici tamo počeli četovati, opet su Babićani bili prvi na udaru, opet se uspostavlja odbrana na Sijedom kršu, kojeg čvrsto zaposjedaju i drže tokom čitavog rata za Bosnu i Hercegovinu hrabri momci iz Babića i drugih zaselaka tog sela. Prve seoske straže uspostavili su u februaru 1992. godine, a put za Skipovac, kojim je išlo naoružanje i oprema njihovim komšijama, presjekli su prije prvog maja 1992. godine.

Opasnost je zaprijetila i sa Lendića, s jugozapadne strane. Stoga se uspostavlja linija odbrane na kosama Vrljica i Bahići. Selo se vojnički organizuje, nakon nepovezanih seoskih straža u okviru rejonskog štaba Malešići, a zatim formira četvu koja se tokom čitavog rata borila u okviru malešićkog bataljona 111. brigade Armije Republike Bosne i Hercegovine.

Život u selu, i pored stalne opasnosti sa Visa, bio je mnogo podnošljiviji nakon raščišćavanja sa Lendićima krajem avgusta 1992. godine.

I pored silnih pokušaja, tokom tri i pol godine rata četnici nikada nisu uspjeli izbiti na Sijedi krš. Po Babićima su "radili samo granatama, kukavički, sa daljine, najviše sa Visa. Stradalo je mnogo civila i mnogo stambenih objekata kao i u drugim našim rubnim selima. Četnici nikada nisu uspjeli pogoditi vitku munaru džamije u Mustafićima, iako im je stalno bila na meti i relativno blizu njihovih položaja na Visu.

Kao nekada u drugom svjetskom ratu, i u ovom su Babići i njihovi žitelji dočekali i zbrinuli mnoge muhadžire iz Grapske, Sjenine, iz Krajine i Istočne Bosne. Oko 5-6.000 izbjeglica tokom rata prošlo je kroz Babiće, zadržavši se tu duže ili kraće vrijeme. Zajedno sa Babićanima, mir je dočekalo i 300 muhadžira. Mještani

ovog sela mogu biti ponosni što među njima niko nije bio gladan niti ostao nezbrinut.

Od svih sela na području opštine Babićani su bili najbolje platiše ratnog poreza, a njihovi "inozemci" najuredniji donatori.

Nisu Babićani brinuli samo za svoj Sijedi krš. Proslavili su se na mnogim ratištima izvan Gračanice, u Posavini, na Gradačcu, Olovu i Sarajevu. Mnogi su ranjeni, mnogi, nažalost, ne dočekaše mir. Babići su selo sa najviše hudovica i ožalošćenih majki naspram broja stanovnika. Svijetla obraza Babićani dočekaše mir.

Rusmir DJEDOVIĆ

MEJDAN DŽEDID (ŠARENA) DŽAMIJA U GRAČANICI

U V O D

Mejdan Džedid ili danas u narodu, poznatija pod nazivom Šarena džamija jedna je od jedanaest džamija koje je Gračanica imala još u tursko vrijeme, a koje su postojale sve do pred drugi svjetski rat. Jedna je od pet preostalih i još aktivnih. Naziv "Šarena" za ovu džamiju¹ izgleda se odomaćio već početkom 20. stoljeća, tako da danas njen pravi naziv zna vrlo malo Gračanlija.²

1 *Povod za pisanje istorijata ili ljetopisa ove džamije bilo je njeno rušenje 1990. godine i početak izgradnje višefunkcionalnog kompleksa na njenom mjestu. Rad je napisan iz autoru pristupačnih izvora.*

2 *Nije mi jasan razlog takvom njenom nazivu. Ima džamija sa nazivom Šarena ili Aladža. Možda je ovaj naziv od šarenih prozora ili rezbarija u drvetu. Treba znati da je krajem prošlog stoljeća nasuprot današnje Šarene džamije na lijevoj strani Gračanice rijeke postojao han koji se zvao Šareni han. Takođe je postojao i Šareni han u Pribavi još za vrijeme Turske, a narod naziva i Osman Kapetanovu medresu kao i zgradu Opštine u Gračanici imenima Šarena medresa i Šareni konak (zbog šara na fasadi koja je u pseudo-mavarskom stilu, slično Šarenoj ili Atik džamiji u Tuzli).*

Poslije velikih ratnih razaranja u Bosni krajem 17. stoljeća, u kojima je teško stradala i Gračanica, u njoj se dešavaju krupne urbane promjene. Na gračaničkom Mejdanu¹, tj. velikom slobodnom prostoru koji se protezao duž Gračanice rijeke ili Gračanke (današnja Sokoluša) i koji je služio za održavanje sajmova, trka itd., početkom 18. stoljeća razvija se današnja čaršija (sa lijeve strane rijeke) i mahala pod nazivom Mejdan mahala, nešto niže od čaršije (sa obje strane Gračanice rijeke). U toj Mejdan mahali, negdje u prvoj polovini 18. stoljeća, gradi se i džamija koja po njoj dobija naziv Mejdan.²

KRATAK ISTORIJAT DŽAMIJE

Prvi siguran spomen ove džamije nalazimo u istorijskim dokumentima iz druge polovine 18. stoljeća. Riječ je o vakufskim evidencijama iz 1763-1776. godine o postavljanju vjerskih službenika u kojima se spominje džamija u mahali Mejdan u Gračanici.³ Po predanju koje se očuvalo kod starih Gračanlija, ta se džamija nalazila naspram današnje džamije s lijeve strane rijeke, na mjestu gdje se tokom 19. stoljeća razvila gračanička Donja čaršija (oko današnjeg skvera). Prvobitna zgrada Mejdan džamije nalazila se uz samu Gračanicu rijeku. Prilikom neke velike poplave nadošla voda tu je zgradu srušila. To se, po svojoj prilici, dogodilo negdje između 17. i zadnjeg decenija 18. stoljeća, što se može zaključiti iz površnog pregleda Sidžila gračaničkog kadije s kraja 18. stoljeća u kojem se spominje Džedid džamija.⁴

Naziv Džedid (nova) džamija ukazuje da je neposredno prije njenog pomena nova zgrada

džamije izgrađena umjesto neke prethodne, tj. stare.⁵ Vjerovatno zbog opasnosti od poplava i

moćnosti plavljenja, nova zgrada džamije je napravljena na desnoj (zapadnoj) strani Gračanice rijeke na nešto višem zemljištu. Ta nova džamija je nazvana Novi mejdan ili Mejdan džedid džamija.⁶

1 *Mejdan, Megdan-arapski: Povelik prazan prostor u gradu, polje, trg, marvena pijaca i vašarište. Abdulah Skaljčić "Turcizmi u srpskohrvatskom-hrvatskosrpskom jeziku", Suvjetlost, Sarajevo, 1985. godine, peto izdanje, strana 454.*

2 *Možda je ova džamija izgrađena na temeljima jedne od osam muslimanskih bogomolja, koliko ih je Gračanica imala još krajem 16. stoljeća.*

3 *Adem Handžić "Tuzla i njena okolina u XVI vijeku" Suvjetlost, Sarajevo, 1975. godine, str. 159.*

4 *Radi se o sudskom protokolu, zapisniku u kojem su zavedeni svi predmeti iz sudskog (kadijinog) postupka kao i drugi zvanični dokumenti koji stignu na sud (mehkemu ili meščemu). Od cjelokupnog Sidžila kadija gračaničkog hadiluka sačuvano je stotinjak listova i to iz perioda 1793-1800. godina, još su neprevedeni, a nalaze se u zbirci Sidžila Gazi Husrev Begove biblioteke u Sarajevu.*

5 *Za turske vlasti "Džedid" je značilo "Nova", nasuprot "Atik" što znači "Stara". Tako u Brčkom imaju ATIK I DŽEDID DŽAMIJA kao i u Janji. U Gradačcu ima Džedid (Nova) ili Reuf Begova džamija.*

6 *U raznim dokumentima tokom 19. i 20. stoljeća ova džamija se naziva; Džedit, Nova, Mejdan-i Džedid, Mejdan Džedid, Mejdan, Mejdanska, Megdan Džedidi...*

Zgrada te džamije, koja je vjerovatno napravljena krajem 18. stoljeća, bila je uobičajenog mahalskog tipa, tradicionalne narodne bosanske arhitekture, izgrađena uglavnom od drveta, sa četvoroslivnim krovom, prekrivenim crijepom. Drvena munara bila je sa zapadne strane. Na ulazu je imala verandu od drvenih greda sa manjim ukrasima od drveta. I mimeter je takođe bio drveni, sa manjim ukrasima. Biće da je ova zgrada od 18. stoljeća više puta opravljana.

Kada je austrougarska vlast gradila uskotračnu željezničku prugu Karanovac - Gračanica - Sklop 1895-1898. godine, za prolazak pruge kotarske vlasti su 19.04.1898. godine od džamijskog harema oduzele 237 kvadratnih metara zemljišta. Pruga je izgrađena na nasipu duž desne obale Gračanice rijeke, a između nje i zgrade džamije je probijen kolski put koji se jedva provlačio, jer je istočni čošak džamije smetao, tj. bio skoro na putu. Dosta starih Gračanlija je zapamtio da su na tom mjestu jedva mogla da prođu jedna drvena kola. Vlasti gračaničkog kotara su nudile da finansiraju premještanje i izgradnju nove džamije dalje od puta, ali tadašnja gračanička ulema, tvrdeći da je džamija svetinja, to nije prihvatila (naročito Hadži-Medaga Suman). Po predanju starih Gračanlija, jedna je varnica iz lokomotive od "Ćire" pala na zgradu džamije i zapalila je.

Zbog ometanja saobraćaja džamija je ipak sušena 1932. godine i odmah počela izgradnja nove zgrade, dvadesetak metara zapadnije od stare i dalje od puta i pruge. Novu džamiju je pravio majstor Ibro Šuša, a poslovima izgradnje rukovodio građevinski odbor na čijem je čelu bio Rifataga Mehinagić. Članovi odbora bili su kadija Ibrahim-efendija Mehinagić, Hajrija Mujačić, Mahmut Herceg, Muharem Korić, a u gradnji su učestvovali i Spahić Sejdo i Omer

(Mustafe) kao i Spahić Meho (Hasana) iz Piskavice. Tri glavna stuba u verandi džamije su napravili: Hasan Spahić iz Piskavice i po jedan majstori iz Škahovice i Moranjaka.

Nova zgrada je završena tokom 1933. godine, ulazna vrata, neka drvena građa i mimeter su preneseni sa stare i ugrađeni u novu džamiju. Svečano proklanjanje nove džamije bilo je 5. novembra 1933. godine uz prisustvo naroda, uglednih Gračanlija i gostiju sa strane (među ostalima tu je bio i hafiz-Salih-efendija Sivčević, upravitelj Behram-begove medrese iz Tuzle i tuzlanski muftija Kurt.¹

HAREM I GREBLJE UZ DŽAMIJU

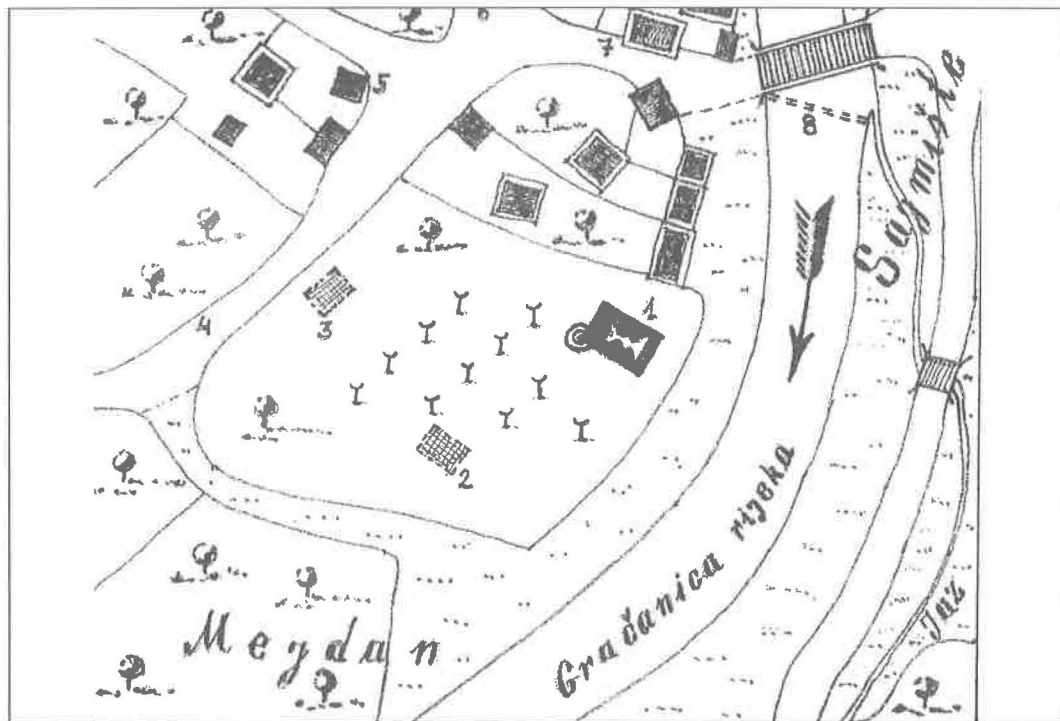
Uz džamiju, od njene izgradnje i otvaranja, vjerovatno, postoji greblje (harem), a takođe i mekteb (mejtef, mehtef). Mekteb se za turskog vaktala nalazio dvadesetak metara ispod (južno) od džamije, gdje ga zatičemo 1885. godine, što se vidi na originalnim austro-ugarskim katastarskim planovima grada Gračanice u razmjeru 1:3125. Šest godina kasnije, dakle 1891. godine, mekteb se nalazi zapadno od džamije, lijevo od puta koji vodi u Hadži-Džafer mahalalu (današnja Lipa mahalala), za što potvrdu nalazimo u gruntnim knjigama.²

U greblju (harem) Mejdan džedid džamiji kopani (sahranjivani) su stanovnici iz mahale Mejdan, a takođe i gračaničke Donje čaršije, koja se nalazi nasuprot džamiji, neposredno sa lijeve strane Gračanice rijeke. Donja čaršija nije imala džamiju niti svoje greblje (što indirektno potvrđuje navedeno predanje da se Mejdan džamija nekada nalazila u tom dijelu grada). Od dvadesetak očuvanih nišana u haremu džamije, iz turskog perioda su datirana samo dva i to:³

- 1 *Sivčević Hafiz Salih-efendija, rođen 1885. godine u Vražićima kod Brčkog, umro 1943. godine u Tuzli. Od 1921-1930. i od 1934. do smrti muderiz i upravitelj Behram begove medrese u Tuzli. Od 1930-1934. godine član Ulema medžlisa u Sarajevu. (vidjeti opširnije u: Refik Hadžimehanović "Tuzlanski hafizi", Takvim za 1983. god., strane 185-186). Muhamed Sefket efendija Kurt, sin Fadil efendije muderiza iz Mostara. Rođen 1879. godine u Travniku, a umro 1963. godine u Tuzli. Bio muderiz u Travniku, muftija u Banja Luci, a od 1925. godine muftija u Tuzli. Od 1933. godine član Ulema medžlisa u Sarajevu, do 1936. (vidjeti opširnije u: Refik Hadžimehanović "Tuzlanske muftije", Takvim za 1983. godinu, strane 167-168).*
- 2 *Bit će da je sa radom taj mekteb prestao još početkom 20. stoljeća. Zadnji puta se spominje 1913. godine kada imam džamije obavlja i službu mualima (učitelja), vjerovatno u zgradi navedenog mekteba.*
- 3 *Mehmed Mujezinović "Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine", knjiga II (Istočna i centralna Bosna), biblioteka kulturno nasljeđe, "Veselin Masleša", Sarajevo, 1977. godine, strana 190.*

PLAN OKOLINE DŽAMIJE KRAJEM TURSKE VLASTI

RAZMJER 1:1675,5

1. Mejdan džedid džamija; 2. mekteb do 1885. g; 3. mekteb iza 1891. g; 4. put u Hadži Džafer (Lipa) mahal; 5. Kovačnica; 6. Put u mahal Čiriši; 7. Han (kasnije Fočin han); 8. Bent (brana)

nišan Mustafage Kalajdžića, umrlog 1282. godine, po hidžri, ili 1865. godine po današnjem kalendaru. On je živio u blizini džamije, preko rijeke kod današnjeg Doma penzionera. Pomenuti Mustafaga Kalajdžić imao je sina Mustafu, koji je umro 1905. godine bez muškog potomka, a čije su se kćerke Fatima i Alija udale za braću Mulađulejmana, kasnije imama Mejdan džedid džamije i Osmana Fazlića, sinove

Hadži-Ahmeta, rodom iz Seone (iz tadašnjeg tuzlanskog kotara). Drugi je nišan Mustafage Širbegovića, sina Ahmedaginog, umrlog 1290. god. (ili 1875. godine).

U harem nove džamije sahranjivalo se i tokom perioda Austro-ugarske, između dva svjetska rata pa i sve do prije par decenija.¹

1 Nažalost, nisam uspio obezbijediti dobrog poznavaoca Islamske epigrafike koji bi mi pomogao u tumačenju natpisa sa ostalih starih nišana kako bih nešto detaljnije zabilježio o tim nekadašnjim Gračanlijama i njihovim porodicama koje se na nišanima spominju. Ipak, saznao sam da su u ovaj harem sahranjeni i Hadži Ahmed Spahić (Spaho) sin Mustafe, rođen 1832. godine u Užicu, doselio u Gračanicu 1862. godine, a umro 1917. godine ili nešto ranije, njegov sin Abdurahman (na čijem nišanu piše da je rođen 1878. godine, dok u kadijinim matičnim dokumentima piše 1887. godine) umro 1949. godine i Kamarić Sejdo rođen 1877. godine, a umro 1946. godine, kao posljednja u ovaj harem sahranjena je kći Hajrije Mujačića, Fadila, 1970. godine, čiji je mezar premješten zbog potreba izgradnje nove džamije.

VAKUF ŠARENE DŽAMIJE

Od same izgradnje Mejdan, odnosno kasnije Mejdan džedid džamije, za njeno održavanje nepoznati vakif je osnovao poseban vakuf. Krajem 19. stoljeća (tačnije 1891. godine) vakuf Mejdan džedid džamije je posjedovao sljedeće nekretnine:¹ zgrada džamije, katastarska čestica (k.č.) broj 29/6 koja je sa neposrednim dvorištem uz nju imala površinu od 90 kvadratnih metara i bila mulk (tj. neograničeno vlasništvo); zemljište, odnosno greblje koje se vodilo kao šljivik, k.č. 29/1 uz džamiju i mekteb i zauzimalo sav prostor između Gračanice rijeke i puta za mahalju Lipa, sa površinom od 5 dunuma i 180 kvadratnih metara, a bilo je mulk; zgrada mekteba, k.č. 29/7, koja sa neposrednim dvorištem ima površinu od 54 kvadratna metra, takođe mulk; zemljište kao šljivik, zvano "Serajlića bašča", k.č. 28/21 površine 1 dunum i 20 kvadratnih metara bilo je takođe mulk. Ovo zemljište nalazilo se u vrhu mahale Mejdan džedid džamije, ispod starog i danas najvećeg muslimanskog greblja u Gračanici - Režići. Iz samog naziva tog zemljišta "Serajlića bašča" vidi se da ga je uvakufio neki vakif iz gračaničke porodice Sarajlić, čiji se predak doselio krajem turske vlasti iz Sarajeva, (krajem 19. stoljeća se u nekim dokumentima vode pod prezimenom "Serajlić"); zemljište kao šljivik (u današnjoj mahalji Ritašići ili kako se krajem 19. stoljeća govorilo u narodu "u mahalji Ritašićima") k.č. 382/3 "U Ritašićima", površine 1 dunum i 500

kvadratnih metara kao mulk; zemljište kao šljivik, kasnije oranica na brdu Vuknić, k.č. 403 "Vuknić", površine dunum i 200 kvadratnih metara kao mulk; zemljište koje se vodilo kao oranica, takođe u mahalji "Ritašići" k.č. 381, "u Ritašićima", površine 5 dunuma i 950 kvadratnih metara, a bilo je mirija (jedna vrsta ograničenog vlasništva).

Početak 20. stoljeća (1913. godine), vakuf Mejdan džedid džamije ostvarivao je sljedeće prihode:² (zakup od trave džamijskog harema - 37 kruna; zakup od Serajlić bašče, koju drži Osman Patak³ - 10 kruna; zakup od Kalajdžića bašče⁴ koju drži Mehmed Kakeš - 5 kruna; zakup od Karađuzove bašče, koju drži Hadži Avdo Sarajlić - 30 kruna i Murabeha od glavnice u iznosu 123 kruna.

Rashode ovog vakufa te godine su činile sljedeće stavke: plaća muteveliji, tj. upravniku vakufa⁵ u iznosu od 20 kruna; za rasvjetu džamije - 20 kruna; paušal i porez - 18 kruna; plaća imamima i mualimu - 90 kruna; plaća mujezinu - 50 kruna i za ograde i popravak džamije - 7 kruna. Ukupni rashodi i prihodi iznosili su po 205 kruna.

Tokom 20. stoljeća desile su se i neke promjene u vlasništvu vakufa Mejdan džedid džamije. U vakuf su 1929. godine kupljene dvije manje parcele, ispod greblja Režići, površine 2 dunuma i 120 kvadratnih metara, od Hafiz-Ahmeta Bričića.⁶ Po rješenju Vakufske direkcije iz Sarajeva, 1936. godine je prodato zemljište

- 1 *Gruntovne knjige za katastarsku opštinu (k.o.) Gračanica, svezak XVI, uložak 769, gruntovnica Opštinskog suda u Gračanici.*
- 2 *Proračun vakufa BiH 1913. godine, Sarajevo 1913. godine, str. 109.*
- 3 *Otac mu se zvao Mehmed i umro je krajem 19. stoljeća. Porodica Patak živi još od kraja turske vlasti u blizini te bašče i zbog toga narod ulicu koja ide blizu ka greblju Režići naziva Patkovača.*
- 4 *Nazivi prethodne dvije bašče upućuju da su ih uvakufili članovi gračaničkih porodica Kalajdžić i Karađuz, vjerovatno sredinom 19. stoljeća, a živjeli su blizu Mejdan Džedid džamije (kod današnjeg Doma penzionera).*
- 5 *Mutevelija ovog kao i većine tadašnjih vakufa u Gračanici je bio Salih Pašić. Rođen je oko 1880. godine, a umro 1914. godine. Otac mu je Sabit beg, a djed Ibrahim beg Pašić koji se istakao kao vođa Gračanlija u otporu austrougarskoj okupaciji Bosne 1878. godine.*
- 6 *Gruntovne knjige, k.o. Gračanica, svezak XVI, uložak 2252, gruntovnica Opštinskog suda u Gračanici.*

“Serajlića bašča” Haman Salihu i Ahmetbegović Hasanu.¹ Godinu dana kasnije (1937) prodata je parcela od 184 kvadratna metra uz džamiju Mahmutu Ibrahimoviću (na osnovu rješenja Vakufsko-mearifskog povjerenstva u Gračanici).² Vakufu Mejdan džedid džamije je 1961. godine, na osnovu ugovora o darovanju, Mehmed Avdagić, sin Mehe, uvakufio nešto više od 8 dunuma zemljišta u Barama (sprečko polje).³ Zadnjih nekoliko decenija je izgrađeno i nekoliko kuća u dijelu harema ispod puta za mahalalu Lipa.

NAJSTARIJE FAMILIJE UZ DŽAMIJU

Tokom 18. i 19. stoljeća mahala Mejdan se razvijala i postepeno spajala sa susjednim mahalama: Čiriš (sa sjevera) i Lipa ili Hadži Džafer (sa juga) pa se u narodu naziv te mahale izgubio već početkom 20. stoljeća.

Mahala oko Mejdan Džedid džamije krajem turske vlasti imala je oko 25, a 1900. približno tridesetak kuća. Starije familije koje su krajem 19. stoljeća živjele u toj mahali su: Širbegović, Hadžimehmedagić (ogranak Širbegovića), Misir, Adžemović, Halilović, Ahmetspahić, Hamani, Šeherac, Salihefendić, Salihagić, Alagić itd.

Od starijih gračaničkih familija koje većom starinom žive neposredno uz Mejdan Džedid džamiju ponajprije treba spomenuti Širbegović (koji su tu živjeli još u 18. stoljeću). To potvrđuje navedeni nišan Mustafage Širbegovića, sina Ahmed-agina iz 1875. godine. Za turske vlasti se spominju još i Širbeg, sin Mujage Širbegovića 1284. (1867. godine),⁴ zatim Širbeg Širbegović sin Ismeta.⁵ Sinove Mustafe Širbegovića - Širbega, Mehagu, Alagu i Đulagu nalazimo krajem 19. stoljeća u Čiriš mahali. U blizini džamije krajem 19. stoljeća vlasnik jedne kuće bila je i Fatima Širbegović, udova Emina Salihefendića, izgleda, sina Salih efendije, rodonačelnika familije Salihefendić, koji se za turske vladavine doselio sa Kavkaza (u blizini je bila još jedna kuća Salihefendića).

Neposredno uz džamiju prije jednog stoljeća dvije kuće ima familija Hadžimehmedagić. Dobila je prezime po Hadži-Mehmed agi, koji je živio za turske vlasti i prezivao se izgleda Širbegović. Krajem 19. stoljeća spominje se Derviš-aga Hadžimehmedagić, zvani Širbegović, sin Hadži-Mehmed-age, valjda Širbegovića. Derviš aga je umro 1911. godine ili nešto ranije, jer se te godine spominje kao umrli. Iza njega je ostao sin mu Izet. Takođe, neposredno uz džamiju je živjela i familija Misir, čiji se predak vjerovatno doselio u Gračanicu iz Egipta (za vrijeme Turske Egipt se zvao Misir). Posljednji njen potomak je ostao u sjećanju starijih Gračanlija kao hodža Misir.⁶ Živio je krajem turske i tokom

1 Rješenje od 22. 06. 1936., a ugovor o kupnji od 11. 11. 1936. godine.

2 Rješenje od 24.03.1937, a ugovor o kupnji od istog dana.

3 Gruntovne knjige, k.o. Gračanica, svezak XXXVIII, uložak 1886, gruntovnica Osnovnog suda u Gračanici.

4 H. Mehmed Handžić “Biblioteka” H. Halil efendije u Gračanici”, Gajret, kalendar za 1941. godinu, Sarajevo 1940. godine, strana 195.

5 Knjiga veresije gračaničkog trgovca H. Spase Hadžistevića iz 1875. godine, Zavičajna zbirka, Gračanica.

6 Dugogodišnji imam Šarene džamije Salih efendija Begović mi je pričao da je bio siromašan i skroman, te da se izdržavao izrađujući sikišta, motičista i druge predmete od drveta. Kada bi išao u čaršiju, morao bi preći preko šina od Čire i uvijek je govorio: “Sejtanska posla.” Takođe, Hasan Đulić, sin Hamida, rođen 1911. godine, a umro nedavno, pričao je autoru ovog rada da je upamtio “Misir hodžu”. Živio je sam i radio kod Jevreja i takođe je i klao stoku za njih. Umro je odmah poslije I svjetskog rata. Hasan ga je zapamtio uvijek obučenog u starijsku haljinku. Nosio je šarvale, na glavi ahmedliju, a imao je i dugu bradu. Kuća mu je bila odmah više Šarene džamije.

austrougarske vlasti. Magistar farmacije El-lazar, sin Moše (rođen u Gračanici 1902. godine, umro u Sarajevu neposredno pred ovaj rat) u svom radu o gračaničkim Jevrejima naziva ga "stari i dobri hodža Misir".¹ Pošto mu je rano umrlo nekoliko djece, do duboke starosti ostao je samohran, pomagao je rabinu pri sahranjivanju Jevreja, a osobito je znao lijepo pričati o dolasku "Švabe" u Bosnu (1878. godine) i borbama Gračanlija sa njima oko Gračanice i Doboja. Nitko mu, kako piše Ellazar, nije znao pravo ime i prezime, ali ga je cijelo mjesto cijenilo i poštovalo, kako radi poštenja tako i radi tragedije u porodici. Iz jednog austrougarskog dokumenta s kraja 19. stoljeća vidi se da je hodži Misiru pravo ime bilo Mustafa, zatim da se prezivao baš Misir, a da mu se otac zvao Ibrahim.

Iz prezimena i nekih drugih familija vidi se da su se u ovu gračaničku mahalul doselili sa strane. To su Adžemovići (Adžem se za turske vlasti nazivala Persija, tj. Iran), Šeherac, koji su imali i jednu kovačnicu (iz Novog Šehera), Sokolovići iz Sokola kod Užica itd.

NAJPOZNATIJI IMAMI ŠARENE DŽAMIJE

Najstariji mi poznati imam Mejdan Džedid džamije je Mula Đulejman efendija Fazlić, sin Hadži Ahmeta,² rođen 1875, a umro 1945.³ godine. On je kao i nekoliko drugih članova familije Fazlić u Gračanicu doselio iz Seone krajem 19. stoljeća. Dugo godina za vrijeme austrougarske vlasti bio je prvi mualim i upravitelj ženske ibtidahije na Mahmutovcu i imam u Mejdan Džedid džamiji.

Đulejman efendiju je naslijedio kao imam Hafiz Rešid Sarajlić, rođen 1870, a umro 1945. godine.⁴ Otac mu Hadži Abdulah (Avdo) je bio poznat kao dugogodišnji mujezin Ahmed pašine džamije, a čak osamnaest puta je išao na hadž (uglavnom kao zamjena tj. "bedel"), umro je 1928. godine, ili nešto ranije, dok mu se djed zvao Hadži Ahmed. Hafiz Rašid bio je imam do 1932. godine, kada je srušena stara džamija, pa je otišao za imama Potok džamije.

Proklanjanjem nove džamije 1933. godine, za njenog imama dolazi Salih efendija Begović, rođen 1909. godine, iz Sokola (mahala Orašje), otac mu je bio Uzejr (1880-1960), a djed Mustafa. Salih efendija je prethodno završio Osman Kapetanovu medresu u Gračanici, a bio je dugogodišnji mualim, tj. učitelj (i to u mektebu koji se nalazio na spratu zgrade ispred Osman Kapetanove medrese), a zatim i vjersko-prosvjetni referent pri odboru Islamske vjerske zajednice (I.V.Z.) Gračanica. Punu 41 godinu Salih efendija je bio imam Mejdan Džedid džamije (Šarene) sve do penzionisanja 1974. godine.

Salih efendiju je na imamskoj dužnosti zamijenio Sulejman Hankušić iz Malešića koju je obavljao od 1974. godine pa sve do rušenja zgrade džamije januara 1990. godine.

Još u staroj zgradi (dakle prije 1932. godine) mujezin Mejdan Džedid džamije je bio Alija Korić, rođen 1896. godine, završio Osman Kapetanovu medresu, sin Sabita,⁵ a unuk Alije. On je bio mujezin na novoj džamiji (od 1933), pa sve do smrti 1951. godine. Njega je na mujezinskoj dužnosti zamijenio Hamdija Mujačić, sin

1 *Samuel Elazar: "Građa za istoriju jevrejske zajednice u Gračanici", Članci i građa za kulturnu istoriju istočne Bosne, knjiga XV, Muzej istočne Bosne u Tuzli, Tuzla 1984. godine, strana 135.*

2 *Izveštaj Odbora islamske vjerske zajednice Gračanica starješinstvu I.V.Z. Sarajevo od 25.08.1967. godine, strana 14.*

3 *Sahranjen je u greblju Mali Režići i to u njegovom donjem dijelu, gdje se sahranjuje familija Fazlić.*

4 *Sahranjen je u greblju Šabuša.*

5 *Sabit Korić je držao han na raskrsnici puteva Doboj-Tuzla i Maglaj-Gračanica-Brčko pa se danas čitav taj dio grada naziva Korića Han.*

Hajrije, koju je obavljao do januara 1990. godine.

GRADNJA NOVE DŽAMIJE

Zbog naraslih potreba i nefunkcionalnosti postojeće zgrade, Šarena džamija je srušena u januaru 1990. godine, a otpočela izgradnja jedne veće i kompleksne građevine sa više funkcija.¹

Pošto su za potrebe nove zgrade izvršeni veliki zemljani radovi, primijetio sam u proljeće te godine da je kulturni sloj oko džamije debeo približno jedan metar, a u gornjem (zapadnom) dijelu greblja, na dubini od 80 cm iznad zdravice, uočio sam i tragove paljenja kreča i našao više komada keramike koja je bila crne boje, sa uočljivim zrcima kvarcnog pijeska.²

U temeljima srušene džamije je bilo i dvadesetak lijepo tesanih kamenova, uglavnom od pješčara, a manje od sedre, karakterističnog lučnog oblika unutrašnjih i spoljnih ploha (u nekih su između njih bile probušene rupe). Na jednom ovećem kamenu je bilo nekoliko usjeka u obliku luka sličnih urezima u luku iznad nekih starih kamenih vrata ili prozora.

Izgled kamenova upućuje da su poticali iz neke građevine kružnog ili lučnog oblika. U temelje stare zgrade džamije ugrađeni su 1932/3 godine i sigurno potiču iz neke starije i značajne građevine.³

Ovo zadnje rušenje i građenje Mejdan Džedid džamije je četvrto ili peto u njenoj višestoljetnoj povijesti. Prva izgradnja je možda bila u 16. stoljeću, druga u prvoj polovini 18. stoljeća, treća negdje između sedmog i zadnjeg decenija 18. stoljeća, četvrta 1932. i 1933. godine, a peta (zadnja) 1990. godine.

Poslovima rušenja stare i izgradnjom nove džamije rukovodi Građevinski odbor od tridesetak članova, formiran novembra 1989. godine.⁴

Ovaj složen islamski vjersko-kulturni objekat (vjerovatno jedinstven objekat u BiH) započet je sa gradnjom u proljeće 1990. godine. Kada bude gotov, na velikom prostoru u dva nivoa u njemu će biti zastupljeni sljedeći sadržaji: džamija, učionice, abdesthana, restoran, divanhana, biblioteka, prodavnica, gasulhana, mesara itd. Površina prostora za namaz je predviđena od 205,74 metra kvadratna, a u njegovom suterenu je ista takva površina za druge potrebe. Do vrha kupole je 17.65 metara, a unutrašnji prečnik je 11,35 metara.

Najveći dio grubih građevinskih radova je urađen do početka rata 1992. godine. Urađena je i kupola kao i najveći dio munare koja će biti visoka 36 metara - plus alem. Kroz čitav rat je bila gasulhana u funkciji (jedina u gradu). Takođe je suterenu prostora za namaz bio u funkciji isturenog punkta Osnovne škole i kao džamija. Tokom rata zgrada je pretrpjela nekoliko pogodaka granata.

1 O tom građevinskom objektu ću detaljnije reći nešto kasnije.

2 Slični ostaci keramike su pronađeni i pri izgradnji opštinskog SUP-a stotinjak metara sjevernije, a takođe i na južnim padinama obližnjeg brda Griča. Mogla bi poticati iz srednjeg vijeka, odnosno ranoslovenskog perioda.

3 To kamenje je ubrzo odneseno sa gradilišta, bilo bi korisno da se ono sačuva i ugradi u neki objekat ambijentalnog karaktera u blizini džamije ili u Caršiji (npr. česma ili nešto slično).

4 Predsjednik je Delić Vehid, potpredsjednik Vikalo Hazim, a blagajnik Ahmetbegović Muharem.